18
(3506)
13. 9. 2019
Cena 0,40 €

НОВЕ ЖИТТЯ

DVOJTÝŽDENNÍK RUSÍNOV-UKRAJINCOV SR • ДВОТИЖНЕВИК РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СР

Новий навчальний рік в Орябині

У приязній святковій атмосфері пройшло відкриття нового навчального року в Основній школі в Орябині Старолюбовнянського округу. За присутності батьків, школярів, в тому числі 12 першокласників і гостей навчальний рік відкрила нова директорка школи Жаннета Штефаник, яка побажала учителям багато успіхів у навчанні і вихованні підростаючого покоління. Звертаючись до учнів, закликала їх засвоювати нові знання, щоб стати повноправними членами суспільства, а одночасно шанувати батьків, рідну бесіду, культурну спадщину і традиції.

Директорку, учителів школи, учнів і батьків з новим навчальними роком привітали староста Орябини Лівія Ковальчик та староста сусіднього села Литманової Наташа Глинка. Голова Спілки українських письменників Словаччини, письменник Іван Яцканин передав першокласникам свіжі українські книжки і закликав дітей любити поезію, рідне слово. Лівія Ковальчик передала виконуючому обов'язки голови ЦР СРУСР Павло Богдану для бібліотеки Союзу репрезентативну книгу-альбом славного уродженця Орябини, художника Миколи Диця.

▲ Навчальний рік відкрила Жаннета Штефаник.

▲ У перший день нового навчального року. На фото (зліва): Іван Яцканин, Павло Богдан, настоятель православного приходу в Орябині о. митр. прот. Юрій Чокина, Лівія Ковальчик, дотеперішній директор школи Йосиф Ковальчик, Жаннета Штефаник, настоятель греко-католицького приходу в Орябині Мирослав Сентіван, Наташа Глинка.

▲ Відкриття навчального року. Першокласники спереду у першому ряді.

Орябина належить до тих сіл, де до наших днів зберігся дух патріотизму і вірності традиціям предків. Як в селі, так і в школі бережливо ставляться до рідної орябинської бесіди, до азбуки і до традиційної культурної спадщини. В Орябині вчаться і діти з сусідньої Литманової. Учні школи – постійні учасники Фестивалю драми і художнього слова ім. Олександра Духновича в Пряшеві, вони, як правило, займають попередні місця у читанні поезії і прози на українській мові. То свідчить про цілеспрямовану працю учителів української мови, в тому числі Жаннети Штефаник.

-мі-

ПОЖЕРТВИ

Редакція «Нового життя» вдячна за моральну і матеріальну підтримку читачів і прихильників газети.

На фонд газети пожертвували:

Магда і Олексій Петрик, Пряшів – 100 €

Пожертви на газету, на діяльність Словацько-українського культурного та інформаційного центру та Союзу русинів-українців СР можна надсилати на такий рахунок:

VÚB Prešov, číslo účtu: SK95 0200 0000 0000 0223 4572

Редакція.

Я народу вірним був..!
Стежками Олександра Павловича

В прекрасну сонячну погоду, 24 серпня 2019 року, відбувся 28-ий туристичний похід *Стежками Олександра Павловича*, заснований як прояв пошани до народного поета та будителя. Цього року ми відзначаємо 200-ту річницю від дня народження О. Павловича, тому маршрут походу пройшов від Свидника, де похований будитель, до місця його народження – села Шариське Чорне. Традиційно на початку туристичного походу всі його учасники поклали квіти до могили та меморіалу Олександра Павловича у Свиднику.

Цього року в поході, котрому дала старт приматорка міста Свидник Марцела Іванчова, взяло участь 35 людей різного віку, від 18 до 80 років. Туристичний клуб *БЕСКИД* у Свиднику мав найбільше представництво серед учасників. Усі пройшли маршрут: Свидник – Острий верх – Чорна гора – Маковиця – Красна гора – Шариське Чорне загальною протяжністю 20 км та 400 м. На маршруті походу були короткі зупинки, де туристів зустрічали та вітали старости сіл Грабівчик, Рівне та Церина поступово на Острому верху, Чорній горі та Маковиці. Старости Куримки та Шариського Чорного на фініші походу підготували щедру гостину. Всіх чекав смачний гуляш, маковицька мачанка та освіження.

▲ Учасники походу перед пам'ятником О. Павловичу у Свиднику.

До меморіальної дошки О. Павловича у його рідному селі Шариське Чорне учасники походу поклали букет квітів, таким чином вшанувавши його пам'ять. На завершення походу у будинку культури села Шариське Чорне відбулась літературно-музична програма, в якій лунали вірші О. Павловича та пісні на його слова, як побажання, щоб наш видатний уродженець назавжди залишився в пам'яті майбутніх поколінь.

ПОДЯКА ОРГАНІЗАТОРА 28-го туристичного походу Стежками Олександра Павловича

Регіональна рада Союзу русинів-українців СР у Свиднику, як головний організатор туристичного походу в честь 200-річчя від дня народження народного будителя Олександра Павловича, висловлює подяку за співпрацю в реалізації цьогорічного походу.

▲ Біля меморіальної дошки в рідному селі Олександра Павловича у Шариському Чорному.

За патронат над походом: приматорці міста Свидник Марцелі Іванчовій та старості села Шариське Чорне Андрію Буваличу;

співорганізаторам: місту Свидник, селу Шариське Чорне, СНМ – Музею української культури у Свиднику, Клубу словацьких туристів *БЕСКИД* у Свиднику, Регіональній раді Союзу русинів-українців СР у Бардієві;

за підтримку походу, харчування та освіження для туристів старостам сіл: Грабівчик – Сергію Василенку, Рівне – Станіславу Виравцю, Церина – Гелені Мадзиновій, Куримка – Яну Божику, Шариське Чорне – Андрію Буваличу;

за культурну програму з творчості О. Павловича учасникам аматорського театру села Ряшів: Ліні Гвать, Марії Хомовій, Гелені Ямрошковичовій, Йосифові Томку, Йосифові Адамишину та Анні Ванько з Грабівчика та всім учасникам походу за витривалість і рішучість.

РР СРУСР у Свиднику.

Виставка картин Сергія Степанова

у Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві

В СНМ – Музеї української культури у Свиднику (14.6. – 31.8.2019 р.) пройшла виставка картин українського художника Сергія Степанова (нар. 9.4.1963, м. Охтирка Сумської області).

Його картини виставлялися у різних містах України. Багато робіт художника зберігається в різних музеях України та приватних колекціях. Крім образотворчого мистецтва, виконує педагогічну діяльність – вчителює в Охтирській художній школі ім. Т. Г. Шевченка та займається археологією. Кожне літо бере участь у розкопках Більського городища, яке асоціативно пов'язують з легендарним скіфським містом Гелоном.

Від 4 вересня 2019 р. з картинами художника глядачі мають можливість ознайомитись також в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі в Пряшеві. На ній представлена колекція 30 картин художника. У відкритті виставки взяли участь також представники СНМ – Музею української культури. Творчість художника представила працівниця музею Людмила Ражина. У художній програмі виступила співачка Людмила Козирєва, яка за супроводу на акордеоні Ігоря Крети виконала віночок популярних українських пісень.

Детальнішу інформацію про життя і творчість художника читачі «Нового життя» мали можливість прочитати в № 16 газети за цей рік. Автор статті – заступник директора СНМ – МУК Ладислав Пушкар.

-мі-

▲ *На фото (зліва): Ігор Крета, в.о. голови Центральної ради СРУСР Павло Богдан, Сергій Степанов, Людмила Ражина, директор СНМ – МУК Ярослав Джоґаник.*

Незнання не виправдовує

«Ніщо так не збагачує, як мандрівки».
(Микола Реріх)

Слова філософа Миколи Реріха (1874-1948) ми згадали не випадково. Бо так би воно мало бути. Кожна мандрівка – нове пізнання. Та не завжди воно так.

У словацькій газеті «Sme» (3 серпня 2019 р.) у статті «Vy by ste chceli klímu, bábuška sedí vo svetri» якийсь Ярослав Талдік, виявляється, він ще й шеф відділу преси Міністерства внутрішніх справ СР, не назве Закарпатську область України, від початку до кінця, інакше, як Підкарпатська Русь. Ця поважна персона мала б знати, що в календарі пишеться вже 2019 рік, і такої назви давно вже нема.

Мандруючи Закарпаттям, міг це зауважити. Якщо цього не помітив, то лишилося у нього тільки одне – біль ніг. Для нього і йому подібним нагадаємо, що 30 грудня 1938 р. було видано розпорядження уряду Підкарпатської Русі про вживання щодо Підкарпатської Русі назви Карпатська Україна. А 15 березня 1939 р. сойм Карпатської України проголосив повну державну самостійність Карпатської України. 26 листопада 1944 р. доходить до ухвалення 1-м з'їздом народних комітетів Закарпаття маніфесту про вихід зі складу Чехословаччини і входження до складу УРСР. 29 червня 1945 р. СРСР і ЧСР підписали у Москві договір про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною; чехословацька сторона ратифікувала його 22 листопада, а радянська – 27 листопада.

Виявляється, що багатьом людям треба вже, нарешті, проснутися. Немає ніякої Підкарпатської Русі, є Закарпатська область України.

Незнання спричиняє, що у багатьох появляється нічим не обґрунтована ностальгія. Появилась вона і у згаданого Я. Талдіка, опинившись у Колочаві («V obci majú i skanzen so sochou lúpežníka, ktorý je pre tunajších to isté čo pre Slovákov Jánošík. Skanzen odporúčam navštíviť. Fascinuje ma vidieť, v akých podmienkach, a to v podstate na našom území, ľudia bývali, pracovali, učili sa zhruba len pred 70 rokmi!»).

І йому треба знати, що Підкарпатська Русь ніколи не була складовою Словаччини!

Автор (Я. Талдік) знущається, не приховуючи іронію, над соціальним станом людей цієї області. А може, у «бабусі у светрі» більше духовності і людських цінностей, ніж у панка з кондиціонером у люксусній автомашині… У цьому зв'язку знову хочеться згадати філософа. Правда, українського – Григорія Савича Сковороду (1722-1794), який сказав: «Чи не дивина, що один у багатстві бідний, а інший у бідності багатий».

(ІЯ)

Без народної творчості і традицій не було б сучасності (9)

В естраді «Вчора і сьогодні» виступило 13 колективів дорослих і молодіжних. Кращих успіхів тут добились співацько-танцювальний колектив Нижньомирошівської школи, який виступив на Святі з дитячими грами, музично-танцювальний колектив «Карпатянин» з монтажем «Рекрутське прощання», музично-співацько-танцювальний колектив камйонської артілі «Барвінок» з монтажем «Ой, лене, мій лене!», співацько-танцювальний колектив Стащинської школи з монтажем «На спортивному майданчику» та відомий і популярний колектив з Меджилаборець – «Верховина». Дуже милим був виступ Свидницького дитячого садка, який вдало виконав монтаж «Рідній мамі».

Естрада «Маковиця співає», яка проходила під час обіду на новому амфітеатрі серед зелені ліщин, притягла до себе увагу особливо сільських глядачів, які у виступах чисто фольклорних гуртків побачили народні пісні, особливо народні танці у їх первісному народному вигляді, так, як ці танці танцювалися ще недавно по наших селах.

В «Естраді дружби» виступали три гостівські самодіяльні колективи – чеський, польський, угорський та два професіональні ансамблі – Словацький народний художній колектив (СЛЮК) та наш Піддуклянський український народний ансамбль з Пряшева.

Як писалося у пресі, IX Свято побило цілий ряд рекордів попередніх Свят. До 30 000 присутніх на Святі, 1 720 виступаючих (крім гостівських колективів), яскрава різноманітна художня програма, яка свідчить про дальший розвиток української народної культури Чехословаччини, атмосфера дружби та культурної співпраці народів та національних меншостей – найголовніші результати цього дійсно всенародного свята українців Чехословаччини.

Зразу після оцінки IX Свята розпочалась активна праця для якнайкращої підготовки ювілейного X Свята. Преса довго друкувала статті спеціалістів та й рядових учасників Свята, в яких висловлювались десятки пропозицій, як поліпшити підготовку та й саму організацію ювілейного Свята. Все те є доказом того, що наше українське Свято дійсно стало народним і широкі кола населення прямо вболівають за його успішний хід.

Нарешті надійшли радісні дні!

27 червня 1964 року у новому БО у Свиднику проходив урочистий Пленум ЦК КСУТ, який підвів підсумки дотеперішнього розвитку НХС серед українського населення Чехословаччини і вказав на необхідність дальшого розвитку цього багатого джерела народної культури.

З радістю було констатовано, що завдання, які поставили організатори Свят перед нашу народну художню самодіяльність, повністю виконані: серед нашого населення працює понад 200 самодіяльних художніх колективів, понад 8 000 селян і молоді беруть активну участь в культурній роботі, праця в гуртках НХС стала почесною і радісною, свидницькі Свята стали дійсно всенародними і набули такої популярності, що дорівнюють найкращим і наймогутнішим Святам народної творчості в Чехословаччині, своєю могутністю далеко перевершують всі подібні Свята, поступаючись хіба що перед Стражницею.

В той же день з нагоди Свята було відкрито Музей української культури у Свиднику, який теж буде зберігати докази матеріальної та духовної культури нашого населення.

Програму X Свята урочисто відкрив голова ЦК КСУТ доцент В. П. Капішовський. Було зовсім закономірним, що на початку художньої програми Свята були нагороджені найкращі колективи, керівники колективів та організатори попередніх Свят, які найбільше спричинилися до такого небувалого розвитку нашої пісенної та танцювальної народної творчості.

Ювілейне X Свято пісні і танцю українського населення Чехословаччини було визначною культурно-політичною подією всієї нашої країни. Його художні програми були приурочені 150-річчю з дня народження найбільшого поета України, одного з найвидатніших поетів всього слов'янського світу, світоча нашої національної культури – Тараса Григоровича Шевченка, 20-річчю Словацького національного повстання та 20-річчю Дуклянських боїв.

В ювілейному українському Святі пісні і танцю брало участь понад 30 000 присутніх (газета «Правда» писала про 50 000) з усіх кінців Східної Словаччини. А ще сотні й сотні бажаючих, особливо з лабірської долини, залишились в селах при дорогах, чекаючи автобусів.

Художня програма ювілейного Свята належно відповідала цій визначній події в нашому житті. Понад 40 художніх колективів, 2 200 виступаючих (крім гостівських колективів) протягом двох днів показали присутнім найкращі наші пісні і танці.

Програму X Свята розпочав об'єднаний хор 12 колективів НХС, який під диригуванням Юрія Цимбори виконав славнозвісну пісню Т. Г. Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий». Це було вперше, і в цьому можна вбачати те помітне зміцнення нашої культури, коли наше Свято відкривало віще Шевченкове слово.

Слідом за цією піснею зі сцени амфітеатру ще раз пролунав голос Шевченка. Переможець Снинського фестивалю драми і художнього слова Дарина Дулеба прочитала вірш «Якби ви знали, паничі».

Разом у першій естраді, яку закінчив музично-співацько-танцювальний колектив Бардіївського Будинку освіти знов-таки Шевченковим *Заповітом,* виступило 18 колективів, серед них колективи Свидницької, Меджилабірецької та Снинської СЗШ, Орябинської, Чирчанської, Виравської ОДШ, колективи сіл Велика Поляна, Старина, Ігляни, Дубова та Чорне, а також колектив Стропківського заводу «Тесла» та співацький колектив пряшівських учителів «Мойзес».

У головній естраді другого дня Свята виступило 15 колективів.

Урочисту промову виголосив Александр Дубчек. Було дуже приємно почути: «Заслужну роботу зробила Культурна спілка українських трудящих. І її заслугою, заслугою її Центрального комітету і, що я б хотів особливо підкреслити, самовідданою працею учителів дійшло до великого розвитку народної художньої самодіяльності українських трудящих...».

І знов виступає об'єднаний хор, в якому співають члени 13 колективів (700 людей), – і виконує пісню В. Любимова на слова І. Галайди «Гори, червоне сонце». Понад 30 000 присутніх стають свідками небувалого розвитку і розмаху нашої народної культури.

Під час обіду на сцені головного амфітеатру проходила молодіжна естрада – «Ви, діточки, як квіточки», в якій виступило 7 колективів.

Програму X Свята вже традиційно закінчує «Естрада дружби», в якій виступили словацький і чеський колективи та дорогі гості з Польської Народної Республіки, Угорської Народної Республіки та гості наймиліші – з України!

Саме ця естрада внесла значне пожвавлення і велику різноманітність у програму фестивалю. Молодий словацький колектив «Чарниця» продемонстрував тут свою високу майстерність.

«Народ співає», Пряшів, 1965.

▲ *У Меджилабірцях довгими роками існував відомий ансамбль «Верховина».*

Сорок сьоме Підгородське свято

Традиційно в останню неділю серпня прихильники фольклору з Собранеччини зустрічаються в селі Підгородь на Підгородському фольклорному святі. Минуло вже 47 років з того часу, коли були покладені підвалини фестивалю, який після Свидника і Камйонки належить до найстарших свят, які організує Союз русинів-українців СР. Цього року фестиваль відбувся 25-го серпня.

Програму відкрив староста села Антон Грицько. Конферансьє Марія Касич привітала гостей: голову Кошицького самоврядного краю Ростислава Трнку, предносту Окружного уряду в Собранцях Болеслава Леша, приматора міста Собранці Павла Джурину, директорку Земплинського осередку культури Еву Рафайову і голову Міської організації СРУСР в Михалівцях Святослава Ніроду. Слово вітання виголосили Ростислав Трнка, Болеслав Лешо, Павло Джурина. Святослав Нірода у своєму виступі нагадав, що Підгородське свято присвячене Словацькому національному повстанню, яке належить до найславніших подій в історії словацького народу. Він подякував жителям Підгородя за те, що організують Підгородське фольклорне свято, на якому зі сцени чути русько-українську бесіду, наші пісні. Таким чином, підгородці виконують заповіт предків – зберігати традиції, звичаї і шанувати свою історію, як нам заповідав будитель Олександр Духнович: «Я русин був, єсьм і буду».

▲ Співачки з закарпатської «Оріховчанки».

▲ Свято відкривають староста Антон Грицько та конферансьє Марія Касич.

Художня програма розпочалася виступом учня місцевої основної школи Томаша Валька – учасника змагання «Slávik Slovenska», який заспівав віночок народних пісень. Жаль, що з місцевої школи виступив лише один учень, тому що глядачі звикли в інші роки на виступи учнів школи в більшій кількості.

▲ Танцюристки ансамблю «Шаришан».

Учасників свята порадували своїми виступами: цимбальна музика «Прімаш» з Ґіралтовець, у виконанні якої прозвучали темпераментні русько-українські пісні, «Лабірські бетяре» – Роланд Ґуба, Петро і Денис Зятик, чоловіча співацька група «Кичера» із Снини. Анна Сервицька заспівала декілька ліричних, баладичних і маріянських пісень. Останні пісні разом з нею співали всі глядачі.

Традиційними учасниками фестивалю були гості із Закарпатської області України. Цього разу то були жіноча співацька група «Оріховчанка», а також сімейний дует Раховських «Рідна пісня». Свято кульмінувало виступом одного з найкращих фольклорних колективів Словаччини – ансамблю «Шаришан» з Пряшева.

Складовою частиною свята було змагання у виготовленні найсмачніших домашніх страв *Lakocinky 2019*. Змагалися три жіночі команди – з Підгородя, Тибави і Закарпаття.

Підгородське свято підтвердило, що завдяки самовідданій праці жителів Підгородя і функціонерів сільського уряду – старости Антона Грицька і працівників уряду Люби Федакової, Любослава Гусная фольклорне свято існує дотепер і є яскравим свідченням братнього співжиття русинів-українців і словаків.

Щира подяка належить і спонсорам, без щедрих внесків яких не можна було б зорганізувати свято на високому рівні.

-ніс-

Новий навчальний рік із змінами

У понеділок, 2 вересня, новий навчальний рік розпочався і в 73 загальноосвітніх школах, що знаходяться в установчій компетенції Пряшівського самоврядного краю (ПСК). У порівнянні з минулим роком дві школи в Пряшеві та Свиднику не відкриють свої брами, навпаки, вперше сядуть за парти учні новоствореної Середньої спортивної школи у Попраді.

1 вересня 2019 року в мережу загальноосвітніх шкіл було внесено декілька змін, які пов'язані переважно з ініціативою крайової самоуправи щодо оптимізації середньої освіти в краї. Мотив раціоналізації полягає у побудові якісної системи освіти, яка відображає реальні потреби ринку праці, демографічний розвиток та економічні аспекти. Крайова влада заявляє, що хоче побудувати міцні, фінансово та персонально стабільні школи, вдосконалити навчальний процес і в кінцевому рахунку забезпечити кращі умови для учнів та вчителів.

Наприкінці серпня з мережі середніх шкіл було вилучено Середню деревообробну школу в Пряшеві, шкільну їдальню та виділене робоче місце в Яровницях. Предмети навчально-професійного спрямування були переведені до Середньої фахової школи технічної в Пряшеві (вул. Волгоградська), а виділене робоче місце пройшло під Середню фахову школу лісового господарства у Пряшеві.

У новому навчальному році Середня фахова технічна школа у Свиднику більше не входить до шкільної мережі. За рішенням депутатів ПСК навчально-виховні предмети включені у список спеціальностей Середньої фахової школи політехнічної і служб ім. Л. Свободи у Свиднику.

З 1 вересня Гімназія в Ґіралтівцях також змінила свого засновника. Після домовленості ПСК та міста Ґіралтівці вона передається до засновницької компетенції міста, яке створить спільну школу з основною школою та гімназією.

У поточному навчальному році 2019/2020 р. крайова влада також прийняла рішення включити до мережі шкіл виділене робоче місце в Левочі як частину Середньої фахової школи служб ім. Майстра Павла та скасувати вивільнене робоче місце в Грановницях як частини Середньої фахової школи агропродовольчого та технічного обладнання у Кежмароку та було ліквідовано шкільну їдальню, яка входила до Середньої фахової політехнічної середньої школи Е. Варгола в Меджилабірцях.

Середні школи мистецтв у Пряшеві та Кежмарку також зазнали офіційної зміни. Будуть нести назви – Школи художнього промислу. Виникла також нова Середня спортивна школа в Попраді у приміщеннях місцевої Гімназії.

Даша ЄЛЕНЬОВА,
прес-секретар ПСК.

Пам'ятаймо, не забуваймо

2019-ий рік багатий на річниці і ювілеї. Поруч із 75-річчям Словацького національного повстання пригадуємо 100-річчя приєднання наших земель під назвою Підкарпатської Русі до Чехословаччини, 75-річчя Карпато-Дуклянської операції і 75-річчя Токаїцької трагедії. У 2019 році пригадаємо також 30-річчя Ніжної революції 1989 року.

Приєднання Закарпаття до Чехословацької Республіки було оформлено на Паризькій мирній конференції Сен-Жерменським договором з Австрією від 10 вересня 1919 р. Додаток до договору в статтях 10 – 13 гарантував утворення автономної одиниці, надання їй найширшого самоуправління, створення сойму з законодавчими правами в області мови, шкільництва, релігії і місцевої самоуправи, обирати депутатів в Законодавчі Збори ЧСР. (В договорі сказано: «встановити територію русинів на південь від Карпат у кордонах, визначених головними союзниками і дружніми державами, як автономну одиницю в рамках Чехословацької держави, із найвищим ступенем самоуправи, який тільки можливий при збереженні єдності Чехословацької держави»). Територію мав очолити гувернер, якого призначав президент ЧСР. Питання кордонів вирішила мирна конференція. За концепцією Е. Бенеша, був визначений тимчасовий кордон, який вів від міста Чоп на північ поздовж річки Уж і поза Ужгород аж в Карпати. Таким чином, комітати Земплин, Шариш і Спиш, в яких значною мірою жили русини від Новоселиці до Камйонки, дісталися під адміністрацію Словаччини. Ця територія, на жаль, не дістала жодної назви. Аж після 1945 року була спроба назвати її Пряшівщиною, бо місто Пряшів було нашим традиційним культурно-національним і церковним центром.

Великим, тяжким і трагічним тягарем для русинів-українців стала Друга світова війна, наприкінці якої спалахнуло Словацьке національне повстання проти фашизму. В ньому взяли участь сотні русинів (руських) воїнів, громадян Словаччини, які відбували свою військову службу. Поруч з ними багато тисяч цивільних громадян з руських територій Східної Словаччини боролись проти фашизму в рядах партизанських загонів. Активну поміч давали партизанам підгірські села, внаслідок чого багато чоловіків загинуло, а села були зруйновані чи спалені. Повстання – це наше державне свято і найвизначніша подія в нашій новітній історії, це джерело гордості, патріотизму і натхнення.

Ніжна революція 1989 року, 30-річчя якої пригадаємо 17-го листопада, принесла докорінні зміни у всьому суспільстві. Хоч події після 1989 року принесли в ряди української національної меншини розкол на русинів і українців, продиктований, головним чином, зверху, проте нашим святим обов'язком є зробити все можливе для відновлення нашої історичної єдності. Русини-українці мають і мусять стояти в рядах борців за своє існування і збереження своїх традицій, щоб сучасність стала світлим пам'ятником в їх історії.

Василь ФРАНКО.

ПОВЕРНЕННЯ НАТАЛЕНИ

«Вона була однією з найяскравіших і водночас найзагадковіших постатей української літературної еліти 20 століття. Інтелектуалка, поліглотка, справжня європейка за своєю суттю. Наталена Королева, або ж своїм справжнім ім'ям Наталена Дунін-Борковська – письменниця, яка й досі маловідома широкому загалу. Життя Наталени Королеви можна порівняти з пригодницьким романом, сюжетні лінії якого привели її до свідомого українства. Це була історія про те, як дочка іспанки та поляка може стати українкою. Стати нею осмислено, щиро і переконано, з вірою у те, що саме боротьба за волю цього багатостраждального народу, історію якого вона знала досконально, має стати справою її життя. Врешті-решт, не буде перебільшенням сказати, що ця унікальна жінка була більшою українкою, ніж багато-хто, хто українцем народився», – пише у соціальній мережі Facebook посол України в Чеській Республіці Євген Перейбийніс.

15 серпня Посол України в Чехії Євген Перебийніс разом з мером міста Мелнік Цтірадом Мікешом відкрили пам'ятну таблицю на відреставрованій могилі української письменниці Наталени Королеви та її чоловіка Василя Короліва-Старого.

Певний час в Україні розповсюджувалася неправдива інформація про те, що могила Н. Королеви нібито знищена. Це не відповідає дійсності. За могилою вже багато років доглядає прийомний онук Н. Королеви (син чеського хлопця, усиновленого письменницею) Їржі Тругларж. Проте віднині могилою буде опікуватися і мерія міста, яка власним коштом відреставрувала могилу та додала на намогильній таблиці ім'я Наталени Королеви (раніше на таблиці було ім'я лише В. Короліва-Старого).

Є. Перебийніс подякував Ц. Мікешу за підтримку ініціативи Посольства, а також обговорив з ним подальші спільні кроки з увічнення пам'яті Наталени Королеви у Мелніку, зокрема, видання книги про неї чеською мовою, яку готує відомий чеський історик та україніст Богдан Зілинський.

р

Дати волю фантазії...

Є міста, які своєю історією, культурним надбанням змушують не тільки глибше цікавитись минулим, старовиною, але і на мить зупинитись, щоб спробувати осягти сенс буття людини і глибину людського генія.

У Словаччині небагато міст, де було б зосереджено стільки пам'яток архітектури, світської і церковної, як у Бардієві. Тут людина відчуває, як до неї промовляє історія.

У видавництві «PRO LIBRIS» побачило світ видання – Anton Marec: «Bardejov 1320-2020. 700. História, povesti a legendy mesta i okolia». Як зазначається у вступі, наступного року це місто відзначатиме 700-річчя надання йому королем Каролом Робертом привілеїв, щоб покращити життя людям і притягти нових мешканців.

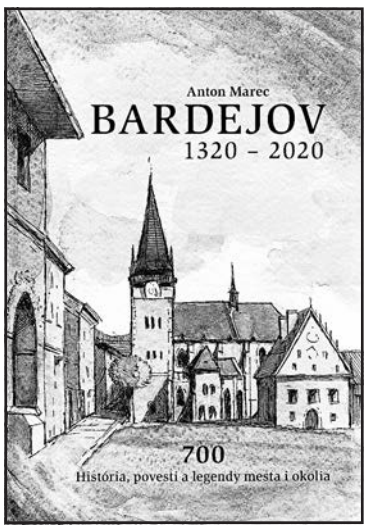

Однак дивує, що ніде у цій книжці не йде мова про першу письмову згадку про місто, яка значиться у Початковому (Іпатіївському руському літописі), де говориться, що 1241 року галицький князь Данило пішов «із Угрів в Ляхи на Бардіїв». Це ж записано у Галицько-Волинському літописі, який зберігся у Іпатіївському літописному зведенні. Нагадаємо, що Галицько-Волинський літопис вийшов і чеською мовою: Haličsko-volyňský letopis (Přeložila Jitka Komendová. Nakladatelství Argo, Praha, 2010). На 74 сторінці цього чеського видання пишеться: «Předtím jel kníže Daniil do Uher ke králi, protože chtěl uzavřít sňatek mezi jejich dětmi, ale neshodli se. Vrátil se tedy od krále, přijel do siněvolodského kláštera svaté Bohorodičky. Když druhého dne ráno vstal, spatřil množství lidí prchajících před bezbožnými Tatary a vrátil se zpět do Uher. Nemohl se dostat do ruské země, neboť s sebou měl jen malou družinu. Svého syna nechal v Uhrách, aby ho nedal do rukou Haličanům. Věděl, jak jsou zrádní, proto ho nevzal s sebou.

Z Uher jel do Polska přes Bardějov a přišel do Sandoměře. Dověděl se o svém bratrovi, dětech a své kněžně, kteří před bezbožnými Tatary utekli z ruské země do Polska. Spěšně se je vydal hledat a našel je na řece Polce. Zaradovali se, že jsou opět pohromadě, a hořekovali nad porážkou ruské země a dobytí tolika měst cizáky.»

Словацькому письменнику, напевно, не попала в руки брошура «Бардіїв», автором якої є український архітектор, графік, мистецтвознавець Володимир Січинський (1894-1962). У зв'язку з Бардієвом ми його згадали не випадково. Першу власну експедицію на Закарпатську Україну та Пряшівщину він здійснив у 1925 році. З 1927 по 1937 рік п'ять разів відвідав регіон Маковиці. У брошурі «Бардіїв», яка вийшла у 1939 році в Празі (в-во Юрія Тищенка) написав: «Ціла духовна і матеріальна культура автохтонного населення спільна з іншими частинами українських земель і зовсім тотожна з лемками Галичини. Про це свідчать звичаї, побут, вдача, мова народу та різне виробництво (зокрема дерев'яне будівництво), тому нема жодного сумніву, що пряшівські (бардіївські) лемки є віткою українського народу. Це доведено цілим рядом вчених німецьких, польських, українських, російських, словацьких та ін., зрештою не було поважних спроб цьому заперечувати».

Місто Бардіїв пов'язане ще з одним українцем – українським філософом **Григорієм Сковородою** (1722-1794). Переяславський генерал-майор Федір Вишневський зібрався їхати в Угорщину закупляти токайські вина для царського двору, для імператриці Єлизавети, то він не вагався, аби взяти з собою помічника-перекладача, знавця європейських мов, цікавого співбесідника, доброго музиканта – Григорія Сковороду. Наприкінці серпня 1745 року добре налаштований обоз генерала Вишневського рушив із Києва. А далі міста і містечка: Фастів – Кам'янка – Бердичів – Полонне – Заслав – Радзівілів – Броди – Львів – Жовква – Ярослав – Пшеворськ – Жешув – Кросно – Дуклянський перевал. А далі? Генерал Вишневський не міг їхати інакше, а лиш відомим Угорським шляхом «дальньої торгівлі», що прокладений купцями ще в середньовіччі з Прибалтики через Дуклю, Свидник, Бардіїв, Пряшів, Кошиці – і далі в Угорщину аж до Середземномор'я.

Не завадило б, якби представники України дуже серйозно подумали про те, щоб, скажімо, на будинку мерії міста встановити меморіальні дошки Данилу Галицькому і Григорію Сковороді.

Автор книги до легенд Бардієва включив і погрозливий лист опришків, яких вів Федір Главата (Головатий). Ця історія надихнула й українського письменника Словаччини Івана Гриця-Дуду (1911-1999). А результат? Його «Маків цвіт»:

«Бардіїв гордий був на славу
Свого купецтва і майстрів!
Зі світів далеких зустрічалась
Заможня знать в його купців
На Рінгу, чи на Віндішгассе,
У цехмайстрів, на магістраті,
В хоромах під рядом аркад
Радів приїжджим патриціат.
Раділи і трактирні славні –
Шинкарочки і шинкарі,
Де ніч і день поміж кухлями
Дзвеніли злотом крамарі».

У книзі Антона Мареца є і розповідь про опришка Андрія Савку («Zbojník Savko»). Правда, читач «Нового життя» знає набагато більше про цього ватажка розбійників і має ціліснішу уяву, картину про нього, ніж пропонує згадане словацьке видання.

Об'єктом легенди є і Зборівський замок. Знову повернемось до В. Січинського, який у 1939 р. у серії «Пізнай свій край» видав брошуру «Зборів», в якій наводить факти, які ніде не згадувались і не догадуються про це ні мешканці Зборова. Володимир Січинський пише: «Бажаючи мати військову підтримку проти Польщі, Юрій Раковцій вів переговори з гетьманом Богданом Хмельницьким. Зміцнив ці зносини з українським гетьманом Юрій Раковцій II (молодший). А коли вів війну з Польщею в 1657 р., то вже на спілку з 20 000 українською армією під проводом кращого українського полковника Антона Ждановича. Про цей похід маємо дуже цікаві відомості шведського посла до гетьмана Хмельницького – Велінґа, що його писав в 1657 р. член цього посольства К. Гільдебрант. Отже, перший відділ українських козаків, що рушив на допомогу власникові Маковиці – Юрієві Раковцію II йшов разом зі шведським послом і його почотом з Чигирина через Брацлав на Поділлі і Серет на Буковині, прямуючи через цілу Карпатську Україну і зокрема Пряшівщину. Перейшовши через Токай, Вранів, Бистре і Бардіїв, шведський посол в супроводі українських козаків зупинився у Зборівському замку в місяці лютому 1657 р., де, як оповідає Гільдебрандт – «наші козаки вправляли у стрілянині».

У книзі «Bardejov 1320-2020...» є легенди про окремі села регіону. З українських сіл – Тварожець, Снаків, Крижі, Бехерів, Курів.

У письменника Антона Мареца були великі можливості зробити історію міста, легенди й перекази набагато драматичнішими, інтригуючими. Та він не скористався цим. Для цього треба було звільнити вуздечку фантазії. В такому вигляді, як пропонує книга, їм бракує того «соку», який би заманив читача.

Іван ЯЦКАНИН.

Рух розбійників на Лемківщині

Дещо про розбійників з розвідки Івана Гватя «Історичний розвиток Лемківщини до 1918 року»

Збійницький рух, або карпатське опришківство особливо посилився наприкінці XV століття. Великим поштовхом для його розгортання в Карпатах, за висновками істориків, стало селянське повстання під проводом Мухи на галицькому Покутті 1490-1492 рр., в якому взяло участь близько 10 тисяч селян. Після кривавого придушення цього повстання ватаги збійників почали діяти на всьому терені галицько–польсько-угорського прикордоння. Більшість збійників були місцевого походження – з Маковицького, Гуменського і Стропківського панств, що на угорському боці, а на півночі – селяни із Сяноцької та Перемиської земель. Були серед них і православні священики. Це було зумовлене їхнім соціально-правовим становищем, яке нічим не відрізнялося від становища залежних селян.

▲ *Федір Головатий. Меморіальна дошка в рідному селі Руській Воловій.*

Взагалі, національний склад збійницьких дружин був дуже строкатий.

В історичній літературі відомий є «Погрозливий лист опришків місту Бардієву» з 25 липня 1493 року. Авторство листа приписується ватажку опришків Федору Головатому. Його група збійників, яка нараховувала до 50 членів, «оперувала» по всій Лемківщині. Ф. Головатий цим листом оголошував про помсту за смерть рідного брата Василя, страченого, імовірно, в тому ж Бардієві.

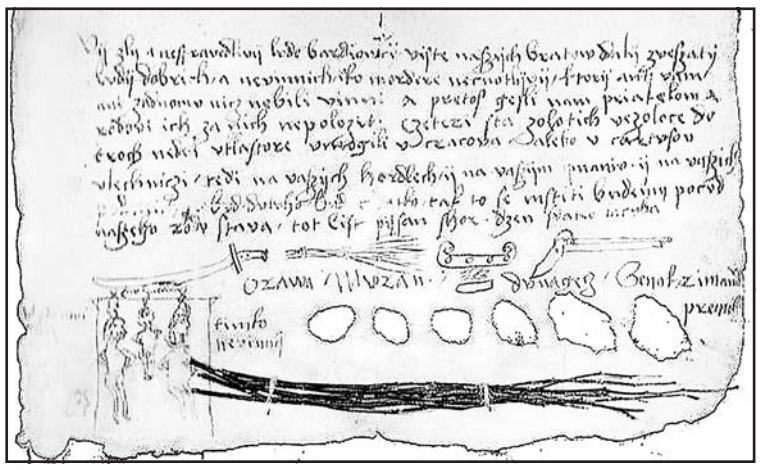

▲ *Погрозливий лист місту Бардієву від розбійників під проводом Федора Головатого*

В українській транслітерації лист має таке звучання: «*Вы злы а несправедливы люде Бардіовскы, вы сте нашых братов дали звешати, люди добрих а невинних, яко мордере нецнотливы, кторы ани вам, ани жадному нич не били винни. А протош, естли нам – приятелом а родові їх за них не положите четери ста золотих ве золоце до трох неделі в клашторе в Могілі у Кракова алебо у картусов в Лехниці, теди на ваших гордлех й на вашим иманію й на вашых поданих се буд дулуго, буд кратко такто се мстити будеми покуд нашего роду става. Тот лист писан с гор, дзен сватего Якуба».* Свято Якуба (Якова) за григоріанським календарем припадає на 25 липня.

Серед інших відомих розбійників на Лемківщині знаходимо імена Василя Пітровського, Василя Чепця, Василя Баюса, Марка Гатала та зокрема Андрія Савки, уродженця села Стебник біля Бардієва.

Уже в 90-ті роки XVI ст. польська шляхта вимагає створення спільної з угорцями комісії, яка б розв'язувала суперечки та збройні напади на території польсько-угорського прикордоння, проте діяльність таких комісій успіху не мала.

Рух опришків значно розширився протягом XVI-XVII ст. і втішався підтримкою селян Лемківщини. У першій половині XVII ст. популярним на всьому польсько-угорському прикордонні був збійницький загін Сипка з Мацини Великої, що біля Горлиць. У 1635-1648 рр. дуже знаною на Лемківщині була дружина Василя Баюса з Ліщин.

Іван ГВАТЬ.
«Історичний розвиток Лемківщини до 1918 року».
«Науковий збірник Музею української культури», № 27, стор. 72.

Свято у Словінках

У мальовничому шахтарському селі Словінки, яке лежить на південь від міста Кромпахи, що на Спиші, 24 го серпня за чудової сонячної погоди у прекрасному середовищі природного амфітеатру відбулось вже XXV фольклорне свято під назвою *Титиломбом*. Відкриваючи той прекрасний місцевий фестиваль, старостка села Ґабріела Копніцька привітала всіх присутніх словінчан і гостей, між якими були прес-секретар Об'єднання міст і сіл Словаччини Михайло Калиняк та Ігор Крета з Пряшева. Конферансє свята Марійка Маршалова та Йосиф Перґач поступово виводили на сцену окремі колективи зі Словінок і околиці, а саме: ДФК «Словіночка» з Словінок, ДФК «Кромпашанчек» з Кромпах, ДСГ «Товаришки» із Вільшавиці, ФГ «Словінка» із Словінок, ФГ «Ядловець» з Марґецан, ФК «Кромпашан» з Кромпах та народна капела Степана Ціну, які показали глядачам у переповненому амфітеатрі красу своєї творчості.

Коротким виступом поздоровили словінчан і гості, Михайло Калиняк та Ігор Крета, який під власним супроводом на акордеоні заспівав кілька народних пісень. Відходили ми всі зі Словінок насолоджені чудовою художньою програмою та смачними стравами, які підготували жителі Словінок.

Щира вам подяка, милі словінчани, і до зустрічі на наступному XXVI святі *Титиломбом*.

-ік-

▲ *На сцені фольклорна група «Словінка» з Словінок.*

▲ *Серед глядачів – Михайло Калиняк.*

В оповитому казками краї Михайла Пустая

У Новоселиці ремонтують хижу діда-казкаря

Народне русинство у нас завжди було носієм українства. Свідчить про це усна народна творчість, в тому числі такі перлини, як українська народна пісня «Гей, Дунаю, чему смутен течеш», яка, як зазначають дослідники, була записана у Венеції, нині частині села Лукова на Бардіївщині. Записана будителем Олександром Павловичем на Маковиці пісня «Коли мурували білу Маковицю» зазнала не меншої слави.

Літературна географія найсхіднішого регіону Пряшівщини – Снинщини пов'язана з конкретними особами. В Тополі поблизу Снини народився будитель Олександр Духнович (24.4.1803 – 30.3.1865), який своєю діяльністю вийшов далеко за межі Пряшівщини і став відомий чи не всій слов'янщині. Край прославила уродженка Стащина Анця Ябур (18.12.1898 – 2.10.1984), спів якої був відомий широко-далеко, навіть у далекій Празі. Свою любов до рідного краю висловив у своїй творчості також уродженець нині вже неіснуючої Старини Юрко Колинчак (12.9.1909 – 3.2.1984) поет, народний співак. Цими днями пригадуємо 110-річчя з дня його народження. Писав вірші місцевою говіркою. Його твори друкувались у колективних збірниках «Зелений віночок – червоні квіточки» (1965) та «Карпати піснею вчаровані» (1974). У Пряшеві вийшла також його збірка поезій «Підвигорлатська бистрина» (1977). З його голосу Михайло Гиряк записав народні та авторські пісні (опубліковані 1982 р. у Пряшеві під назвою «Пісні Юрка Колинчака»), а також народні казки, легенди, перекази, прислів'я та весільний обряд. Проте чи не найбільшої слави зазнав уродженець Збою Михайло Пустай (5.9.1857 – 22.3.1944), казки якого захопили українського етнографа і фольклориста Володимира Гнатюка. Імовірно, що якраз Михайло Пустай міг стати прообразом словацького телевізійного дідуся-казкаря.

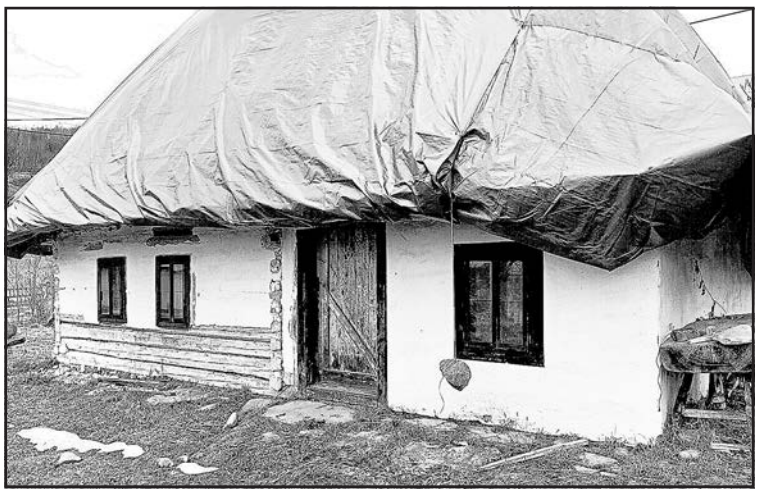

▲ *Так сьогодні виглядає хижа діда-казкаря у Новоселиці.*

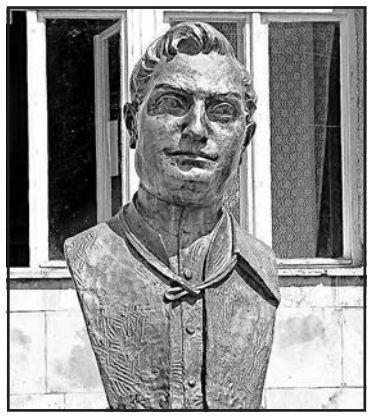

▲ *Погруддя будителя Олександра Духновича в Стащині.*

❁ ❁ ❁

У Новоселиці Снинського округу знаходиться у занедбаному стані національна пам'ятка культури – хижа діда-казкаря «Večerníčkov domček». Про це подбає Радіо і телевізія Словаччини (РТВС – RTVS), закупить від села клаптик землі і хижа діда-казкаря буде стояти на новому місці. Хижа останніми роками була занедбана через неясні обставини власності на землю. РТВС зацікавилася нею, відомою кільком поколінням дітей у Словаччині.

У хижу затікало, і тому сільська самоуправа прикрила солом'яний дах водонепроникним брезентом, в багатьох місцях відлупилась глиняна ваковка-штукатурка. Зруб, який є майже справжньою копією хижі з телевізійних казок, наступного року буде повністю реконструйований під наглядом пряшівського Крайового управління охорони пам'яток.

Буде замінено солом'яну стріху, вікна, двері, дерев'яну підлогу. Хижу буде відремонтовано ззовні і зсередини. Міністерство культури СР виділило для цих цілей 74 500 євро.

Хижу у Новоселиці було збудовано у першій половині XX ст. Національною пам'яткою культури є від 1987 року. В 1994 – 1996 рр. її було комплексно оновлено. Колишня власниця переселилась у Чехію, і тому будинок поступово занепадав.

❁ ❁ ❁

Так, здавна наш край жив піснями, оповідями, казками, народними традиціями. Одним з найбільших носіїв казкарських традицій вважається Михайло Пустай, який свій вік прожив у сусідньому від Новоселиці селі – Збої. Як ми вже згадали, від Михайла Пустая український етнограф, фольклорист, мовознавець Володимир Гнатюк (1871 – 1926) записував казки. Про Михайла Пустая він пише: *«Найліпшим оповідачем, якого я здибав в часі всіх трьох подорожий по Угорській Руси, є безперечно Михайло Пустай в Збую. Він оповідав мені цілих шість днів, від рана до вечера, а коли я шестого дня, примушений обставинами, мусів покинути Збуй і попрощатися з ним, він заявив мені, що потрафив би ще пару днів говорити... Очевидно, що се не мала шкода, що я не міг з його пропозиції користати»*. Від нього В. Гнатюк записав казки, легенди та народні оповідання виняткової художньої вартості, таких як «Як вояк паном став», «Баронський син в Америці», «Гонихмарник і його віщий слуга», «Про сімох братів гайворонів і їх сестру» та ін. Казки М. Пустая В. Гнатюк опублікував в «Етнографічному збірнику», а в наш час вони були поміщені в різних збірках казок. З наших дослідників їх вивчали головним чином Михайло Гиряк та Микола Мушинка.

А ось як зізнається про свої зустрічі з казками Михайла Пустая український поет, прозаїк, перекладач Юрій Андрухович у коментарі до своєї пісні «Пастух Пустай». Він, крім іншого, пише: *«Ніколи й ні за що ми не дізнались би про існування Пустая, якби видатний етнограф Володимир Гнатюк не записав з його вуст кілька надзвичайно красивих казок.*

▲ *Юрко Колинчак.*

Я відшукав їх у прекрасно виданому томі «Українські народні казки Східної Словаччини». Його у свою чергу я знайшов у бібліотеці наших празьких родичів. Цей казковий том відкривався казкою «Баронський син в Америці», вона багатьма своїми мотивами нагадувала «Подорожі Сіндбада» чи, скажімо, «Одіссею» і в ній було описано повно фантастичних пригод. Це була одна з тих казок, які «сільський недоумок» (а насправді поет і фантазер) Михайло Пустай розповів Гнатюкові.

У Гнатюкових примітках можна прочитати і про пізніше нещастя, яке спіткало Пустая: з якоїсь причини в його стаді почали вмирати кози, в усьому звинуватили, звичайно ж, його, тож він змушений був ще й повертати власникам тих кіз борги, а оскільки ніяких грошей ніколи не посідав, то борги повертав роботою. Так він і жив – назовні видавався дурнем і невдахою, а в душі був казкарем і вигадником».

Добре, поки наш край у нинішньому глобалізованому світі ще живе своїми піснями, казками, пригадками, загадками, традиціями... Бо в них не лише малеча знаходить силу і втіху у казковому світі фантазії і загадок.

Мирослав ІЛЮК.

▲ *Під водою Старинського водоймища опинився рідний дім Юрка Колинчака у колишній Старині. Щоб його пам'ять жила у нащадків, у недалекому Стащині було встановлено меморіальну дошку.*

▲ *Меморіальна дошка в Стащині нагадує, що тут народилася співачка Анця Ябур.*

Виставка картин Сергія Біби і Тараса Усика

І в цьогорічне спекотне літо пряшівська галерея «Атріум» (Galéria Átrium, Floriánova 4, Prešov) не відпочивала. 27 серпня 2019 р. тут була відкрита виставка вибраних творів українських художників Сергія Біби і Тараса Усика.

За словами самих митців, їхнє художнє вираження зовсім інше, але саме це пропонує інтересну атмосферу. Виставка, яка проходить під егідою почесного консула України в СР Станіслава Обіцького, буде відкрита до 25 вересня.

▲ *Під час відкриття виставки. На фото (зліва): власник галереї «Атріум» Андрій Баленчин, куратор виставки Душан Балаж, Сергій Біба, Тарас Усик, голова Закарпатської організації Національної спілки художників України Борис Кузьма, Станіслав Обіцький.*

Якщо Сергій Біба вже виставляв у галереї, Тарас Усик отримав таку можливість вперше. Нинішня колекція з близько 40 робіт пропонує репрезентативний вибір їх живопису. Роботи були створені протягом минулого року, навіть деякі картини були доопрацьовані лише коротко перед виставкою.

Художник і графік Сергій Біба народився 19 листопада 1966 року в Кушниці Закарпатської області України. Член Національної спілки художників України. Спочатку працював в Управлінні зв'язку по Закарпатській області (1988 – 1995), від 1995 р. – на творчій роботі. У нього персональні виставки в Ужгороді, Львові, Києві, Москві. Він – учасник обласних і зарубіжних художніх виставок, виставляв свої твори у Будапешті, Снині, Пряшеві, він лауреат обласної премії ім Йосифа Бокшая та Адальберта Ерделі.

Свою увагу присвячує сучасному живопису, використовує символіку, чутливо працює з кольорами. Як абстрактного художника його визнають і в західних країнах. Його твори можна знайти в галереях та приватних колекціях Данії, Швейцарії, Австрії, Нідерландів, Німеччини, Сербії, Румунії, Угорщини, Польщі, Словаччини, Росії та України.

Його часто запрошують на міжнародні пленери, він відвідує творчі місця в Словаччині (Високі Татри, Требішов, Гуменне, Брусно). Брав участь у Міжнародному мистецькому симпозіумі 2009 року у Пряшеві.

Тарас Усик народився 20 вересня 1958 року в м. Ужгород, Україна, де також працює. У 1982 році закінчив архітектурний факультет Київського інженерно-будівельного інституту і спочатку займався дизайном будівель. Він надихнувся функціоналізмом, яким він захоплювався на будівлях, спроектованих чеськими архітекторами.

Сучасна архітектура відображена і в його мистецтві. Його мистецька сфера широка, зображує пейзажі, портрети жінок, а також цікавиться сакральною тематикою. Користується комбінованою технікою.

З 1995 року – член Національної спілки художників України. Його твори можна знайти в галереях та приватних колекціях в Україні та за кордоном.

-мі-

Олена Гусар

Із Свидника у редакцію надійшла смутна вістка: 1 вересня померла вчителька, громадсько-культурний діяч Олена Гусар (дівочим прізвищем Пиханич).

Олена Гусар народилася 18 жовтня 1936 року у с. Нижня Писана Свидницького округу у селянській родині. Закінчила гімназію у Свиднику (1955) та Пряшівський педагогічний факультет УПЙШ (1967). Учителювала у с. Куримка (1957-58), у гімназії у Свиднику (1958-60) та Стропкові (1960-71), в ОДШ Свидник (1971-73), там же директорка школи (1974-83). Працювала заступником голови Окружного національного комітету у Свиднику (1983-90), там же учителька (1991-93). Певний час була головою ОК КСУТ та Регіональної ради СРУСР.

Олена Гусар у співавторстві підготувала підручник «Українська мова для 4 класу» та книжку «Округ Свидник».

Вічная їй пам'ять!

-мі-

Співець Маковиці

19-го вересня 2019 року минає 200 років з дня народження поета, культурно-освітнього діяча Олександра Павловича (19.9.1819, Шариське Чорне – 25.12.1900, Свидник).

Олександр Павлович п'ятирічним став сиротою. Початкову освіту по-польськи здобув у Львові, гімназіальну – по-латині у Бардієві, по-угорськи у Мишкольці та Ягрі, теологічну – у Трнаві (1843-47). Тут попри навчання працював домашнім учителем у польського графа Замойського, багату бібліотеку якого використав для самоосвіти.

У Трнаві він «размышлял о своем матерном языку и начал римскими литерами складати руски стишки». Після студій живе у брата Йосифа у с. Комлоша (тепер Хмельова) та пише «стихи о долі бідного урбарского подданого» – поему «Став бідного селянина цілі бивніше описаніє долі земледільця русина в неуродних долинах Карпат» (1847). Антикріпосницькі мотиви були причиною того, що поема пролежала у рукописі більше сто років. Угорську революцію 1848-49 рр. сприйняв з надією, що «рабства окови сокрушени» і людям стане ліпше на «святій руській землі». У той час він пише вірші: «Думки во время прекращенія панщини», «Гинет тьма ужасной ночі», «1848-49», «Свобода», «Співанка о слебоді», «Утрапений рольник».

Ранні твори написані народною мовою. У тих роках працював приватним учителем графів Сірмаїв та архіваріусом єпископської канцелярії у Пряшеві. Пізніше – настоятелем храму с. Біловежа (1851-64) та у Свиднику (1864-1900). Бере активну участь у громадському та культурному житті краю, зокрема в «Литературном заведенії» О. Духновича, «Общества Іоанна Крестителя», організує школи, друкує десятки статей у віденському «Русском вестнике», в альманасі «Поздравленіє русинов», у львівській газеті «Слово», «Зоря Галицька» та у всіх виданнях Ужгорода – «Світ», «Новий світ», «Карпат», «Листок», «Наука», у місяцесловах. Як О. Духнович та інші будителі, захоплювався москвофільськими та слов'янофільськими ідеями. Під їх впливом частину своїх творів писав «язичієм» у дусі галицького москвофіла Б. Дідицького, з яким листувався. Деякі твори О. Павловича виправляв на свій смак О. Духнович, або просив видавців «Зорі Галицької» підправляти по їх «вкусу и знанню».

В автобіографії писав, що «правил русского литературного языка» не знав, тому займався «простонародним стихотворением», т. є писав народною мовою. Утримував тісні контакти з діячами «Народного дому» у Чернівцях та Львові, де зберігається частина його рукописів. Скасування кріпосного права (панщини) не принесло сподіваного поліпшення життя селян. Соціальний та національний утиск зміцнів після створення дуалістичної монархії – Австро-Угорщини (1867). На цю ситуацію О. Павлович відгукнувся віршами з виразно громадсько-соціальною тематикою: «Смутяться, вздихають людкове біднеьки...», «Убогий русин», «Не ганьте, не ганьте руских людей», «Весіння жура», «Світ любить клопоти...», «Бідство Маковиці» та ін. У ряді віршів з глибоким хвилюванням малює сирітську недолю: «Сиротка служниця», «Замерзша сирота», «Пісня сироти», «Свадьба сироти» та ін. Гнітючу картину експлуатації селян змальовано у віршованому оповіданні «Состояніє Маковиці 1888». Темі масової еміграції селян в Америку О. Павлович присвятив зокрема такі твори: «Америка – новий світ», «Старий край і новий світ», «В Америку ходять люде», «Ах, на Маковиці смутні тепер часи», «Чесний русин з Маковиці роздумує в Америці» та ін.

Свою любов до рідного краю і народу, до своєї «прадідівщини», до всього «руського», як тоді називали все українське по обидва боки Карпат, висловив у патріотичних віршах: «Я син Бескидів», «Вам, сини руських Бескидів», «Редактору «Карпат», «Василь роду ізменил, руський буквар осквернил», «Мадярам», «Отечество», «Пісня карпатогорця», «Глас русинов», «Пісня карпаторуська», «Дума карпатоборця», «Пісня подкарпатського русина» та ін. Ці твори основною думкою перегукуються з віршем О. Духновича «Вручаніє» («Я русин був...»), у яких засуджуються мадярони-зрадники, що «стидаються народного слова», «ганять своє» та допомагають ворогам «к знищенню русинів». Ідея слов'янської єдності виразно помітна у віршах «Пісня руськославянская» та «Похід карпаторосов». На питання, хто повинен «будити» і «просвіщати» народ, вести його до якоїсь цілі, поет дає відповідь у віршах «К вождям народа», «Коломийка». Окрему групу складають романтичні твори на історичну тему: «Маковиця», «Стародавня пісня Маковиці», «Думка над Маковицоградом», «Давній Свидник і жителі його», поеми «Думка над могилою під Бардієвом на 1849 год» та «Дума об отамані Подкові, убитому Польщей во Львові».

До кращих творів соціально-побутової та любовної лірики належать «Маковичанка», «Барвінок», «Пісня пастуха», «Не той друг наш», «Вибір жони», «Грізна судьба», «Злий сон», «Пісня», «Порадила собі», «Двоє нич» та ін. Про потребу освіти говориться у моралізаторсько-дидактичних медитаціях: «Просвещенним», «Лжеобразованному», «Родителям нерадивим о дітях», «Уч на добре сина, та не буде псина», «В чом останет память твоя», «Тримайся щедрості, а хранься скупості», «Скупцу». За народними мотивами написані сатирично-гумористичні твори, близькі до жанру байки: «Вислужений кінь», «Два престарілі слуги», «Людям не могла угодити мати ані піше, ані на осляті», «Качка», «Ворона», «Сова», «Дрозд». Йому належить і своєрідний буквар «Пісник для маковицькой руськой детви» (Перемишль, 1861). Тематичне багатство, жанрова розмаїтість, актуальність тем, їх пов'язаність з життям народу висунули його як оригінальне явище в історії становлення нової української літератури на західних землях.

У 1969 р. у Шариському Чорному встановлено меморіальну дошку та у Свиднику пам'ятник О. Павловичу (скульптор Франтішек Ґібала).

Літературознавці кращим виданням творів О. Павловича вважають книжку «Гучать гори і долини (Вибрані твори)» (328 стор.), яку упорядкували І. Хланта та Т. Чумак і яка вийшла в Ужгороді у 2004 році.

«Краєзнавчий словник. Пряшівщина», Пряшів, 1999.

Програма радіо

19.9.2019 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
20.9.2019 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
21.9.2019 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
20.00 – 20.30 – Корені
20.30 – 21.00 – Музика національностей
21.00 – 22.00 – Журнал український, реприза
22.9.2019 – неділя
21.00 – 21.30 – Дзвони над країною русинське, реприза
21.30 – 22.30 – Ми, русини, реприза
22.30 – 23.00 – Музика національностей, реприза
23.9.2019 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
24.9.2019 – вівторок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
25.9.2019 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Там, у нас – русинське
26.9.2.2019 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
19.00 – 20.00 – На словечко
27.9.2019 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
28.9.2019 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
30.9.2019 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

Зміна програми можлива.

75 років депортації

8 вересня 2019 року виповнилося 75 років від початку депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини.

У 1944–1946 роках понад 482 тисячі українців примусово позасудово переселили до УРСР. Це брутально здійснили комуністичні режими СРСР і Польщі із застосуванням терору, репресій, конфіскації майна, обмеження політичних, соціальних, економічних і культурних прав людей. Виселяли українців у різні регіони УРСР – від Галичини до Причорномор'я, Слобожанщини та Донеччини.

У 1947 році тих українців, що відмовились виїжджати до СРСР, польська влада в ході Акції «Вісла» депортувала на північ і захід Польщі. Впродовж кількох місяців було депортовано майже 150 тисяч українців.

Ще кілька десятків тисяч українців були позбавлені батьківських домівок під час обмінів прикордонними ділянками між СРСР та Польщею у 1948, 1951 роках.

На вшанування 75-х роковин початку депортації Український інститут національної пам'яті спільно з партнерами 9 вересня 2019 року провів у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка Всеукраїнську меморіальну акцію до Дня Пам'яті українців – жертв примусового виселення. В рамках Дня пам'яті, крім іншого, було проведено круглий стіл – «Відновлення національної пам'яті про злочин тотального виселення українців–автохтонів з історичних земель», підготовлено виставку «ВИГНАННЯ», було проведено мітинг-реквієм та молебень біля Пам'ятного Хреста жертвам голодомору та політичних репресій в Україні. Відбулась пам'ятна академія за участю представників державної влади, духовенства, делегацій товариств депортованих українців та була показана драма-концерт «Вигнані з Раю» у виконанні Івано-Франківського академічного обласного музично-драматичного театру ім. Івана Франка.

-р-

Вийшов друком 2-й випуск «Мандрівника»

Вийшов друком 2-й випуск ілюстрованого 60-сторінкового міжнародного незалежного чесько-українського літературного часопису «Мандрівник», видавцем якого є Товариство «Опір Західної України» в Празі (Чеська Республіка).

В 2-му випуску опубліковані оповідання Івана Яцканина (м. Пряшів, Словаччина) «Графік смерті» і вірш письменниці Юлії Драгун (с. Новоселиця, Тячівський р-н., Закарпатська обл.) «Єднаймося, браття!», котрі Комісією Премії ім. Архипа Тесленка (засновниками якої є редакція «Мандрівника» і Т-во «ОЗУ» в Празі (ЧР)) номіновані на І Премію ім. А. Тесленка за 2019 рік й вірш Олега Павліва (м. Прага, Чехія) «День Пам'яті і Перемоги», присвячений ветеранам 2-ї Світової війни та приурочений пам'яті трагічної 80-ї річниці початку 2-ї Світової війни. Також в перекладі з української на чеську мови Камілом Касаном (громадянином Словаччини) опублікована новела Олега Павліва, котра в українському оригіналі «Плащ із офіцерських рук» була опублікована в 2-му номері «Дуклі».

Окрім того, в 2-му випуску «Мандрівника» опублікована рецензія на книгу «Ці спогади сповиті у любов» (Івано-Франківськ : В-во «Місто НВ», 2018 р.), присвяченої життю та творчості письменника Василя Олійника і упорядкованої письменниками Євгеном Бараном та Марією Вайно, й стаття, присвячена презентації дебютної книги письменниці Тетяни Корпан «Роздоріжжя або дві дороги» (Хмельницький : Видавець Стасюк Л. С. , 2018 р.).

А ще в 2-му випуску «Мандрівника» опублікована книгознавча розвідка «В пошуках редакції часопису «Hlad na Ukrajině» (котра присвячена діяльності редакції часопису «Голод в Україні» у Чехословаччині в 1933-му р. під ред. Ольґреда Іполіта Бочковського) і образотворчі картини юної й талановитої художниці Євгенії Гульчій «Дівчинка в полі» (котра відображена на обкладинці 2-го випуску «Мандрівника»), «Орлой» і «На березі озера» та багато інших цікавих і корисних матеріялів до огляду зацікавлених чесько-словацько-українськими культурними взаєминами читачів.

Редакція «Мандрівника».

Гумор

- Дівчино, а у вас хлопець є?
- Ні.
- Ви така красива, чому у вас немає хлопця?
- Чоловік не дозволяє!

* * *

Знайомиться араб з українцем:
- Алі Баба
- Вася, мужик...

* * *

- Знаєте, чому їжачок загортається у клубочок?
- Носик в дупці гріє.

NOVE ŽYTŤA
KULT MINOR
Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 69. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 €. Štvrťročné predplatné 2,60 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s.. Stredisko predplatného tlače. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o.. Krupinská 4, P. O.Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ
Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 69. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.